

АРХЕОЛОГІЯ
І ДАВНЯ ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ
Випуск 4 (29)

2018
КИЇВ

НАУКОВА СЕРІЯ — ЗАСНОВАНА У 2010 Р.

ВИДАЄТЬСЯ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

СКОРИЙ Сергій, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

Відповідальний секретар:

ГОРБАНЕНКО Сергій, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БОЛТРИК Юрій, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БУРДУКЕВИЧ Ян, доктор гуманітарних наук, професор, Вроцлавський університет (Польща)

ЗАЛІЗНЯК Леонід, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

КУЛАКОВСЬКА Лариса, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

МОЦЯ Олександр, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

ОБЛОМСЬКИЙ Андрій, доктор історичних наук, Інститут археології РАН

ОТРОЩЕНКО Віталій, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

ПЕТРАУСКАС Олег, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

ПОТЄХІНА Інна, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

СОН Наталія, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

ТОЛОЧКО Петро, академік НАН України, Інститут археології НАН України

ХОХОРОВСЬКІ Ян, доктор гуманітарних наук, професор, Інститут археології Ягеллонського університету (Польща)

ЧАБАЙ Віктор, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

У ВИПУСКУ:

МОНОГРАФІЯ В ЖУРНАЛІ

СТАТТІ

ПУБЛІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ
МАТЕРІАЛІВ

АРХЕОЛОГІЯ
І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

АРХЕОЛОГІЯ І ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Науковий журнал з проблем археології та давньої історії

Серія присвячена публікаціям досліджень з археології та давньої історії України. Висвітлюються питання соціально-економічного розвитку та культурних зв'язків населення України у кам'яному та мідно-бронзовому віках, сторінки з історії киммерійців та скіфів, матеріальна та духовна культура античних греків у Північному Причорномор'ї, етногенез та рання історія слов'ян, розвиток давньоруських міст і сіл, матеріальної культури середньовіччя і нового часу. Видаються нові археологічні матеріали, розвідки з історії археології та архівні джерела.

Для археологів, істориків, краєзнавців, учителів історії, студентів історичних факультетів, усіх, хто цікавиться давньою історією України.

A series is devoted to publications of investigations on archaeology and ancient history of Ukraine. Questions of social and economic development and cultural relations of the population of Ukraine in the Stone and Copper-Bronze Age, pages of Cimmerian and Scythian history, material and spiritual culture of antique Greeks in Northern Black Sea Coast, ethnogenesis and early history of Slavs, development of the Ancient Russian cities and villages, material culture of Medieval and Modern periods are under observing. New archeological records, survey on history of archaeology and archival sources are being published.

This series is intended for archeologists, historians, regional specialists, teachers of history, students of historical departments and for all who is interested in ancient history of Ukraine.

Засновник та видавець:

Інститут археології
Національної академії наук України

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:

КВ № 17659-6509Р від 29.03.2011

Адреса редакції:

Україна, 04210, Київ 210, просп. Героїв Сталінграда, 12

Тел.: (+380-44) 418-61-02

Факс: (+380-44) 418-33-06

E-mail: secretaradiu@gmail.com

Офіційна сторінка видання:

Сайт «Спілка археологів України» [<http://www.vgosau.kiev.ua>] —

Бібліотека — Журнал «Археологія і давня історія України»

[http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=111&Itemid=183]

Затверджено до друку Вченою радою

Інституту археології НАН України

29.05.2018, протокол № 5.

Наукові редактори: *І. Б. Тесленко, Л. В. Чміль*

Рисунки авторські

Надруковано в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *С.А. Горбаненка*

Усі права застережено. Передрук можливий
зі згоди редакції та авторів статей

Виходить за підтримки
Всеукраїнської громадської організації
«Спілка археологів України»

ISSN 2227-4952

Усі матеріали рецензовано

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2018

Підписано до друку 30.11.2018. Формат 60 × 84/8. Гарн. Century Schoolbook. Папір офс.
Друк офс. Ум.-друк. арк. 49,2. Обл.-вид. арк. 54,9. Тираж 150 екз. Зам.

Тираж віддруковано ТОВ «Майдан», 61002, Харків, вул. Чернишевська, 59. Тел.: (057) 700-37-30.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

О. В. Школьна

ДИБИНЕЦЬКА ФАЯНSOVA ФАБРИКА ГРАФІВ БРАНИЦЬКИХ НА КИЇВЩИНІ В СВІТЛІ ДАНИХ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Статтю присвячено упорядкуванню існуючих відомостей про конкурентну Києво-Межигірській фаянсовій фабриці Дибинецьку фаянсову фабрику графів Браницьких на Київщині. Більшість матеріалів вводить до наукового обігу вперше, що дозволяє переглянути окремі розділи з історії розвитку українського фаянсу доби його «золотого періоду», цебто XIX ст.

Ключові слова: фаянс, землі сучасної України, XIX ст., Дибинці, Київщина, Браницькі, Воронцови.

Вступ. Фабрика тонкостінного фаянсу (Селиванов 1903; Лисін 1918, с. 4, табл. XXXIV; Лысин 1923, с. 11; Оглоблін 1931, с. 202—203; Мусієнко б. р.; Петрякова 1985), що знаходилася у населеному пункті Дибинці на Київщині, в літературі отримала назву *Дибинська (Дибинецька) фаянсова фабрика графів Браницьких*. Час її існування до недавнього періоду вивчення обмежували 1812—1822 рр., однак нині можна уточнити, що він щонайменше тривав впродовж першої третини XIX ст.

Постановка проблеми. Враховуючи, що на початку війни Наполеона з Росією, Дибинецька фабрика фаянсу, як виявилось шляхом порівняння статистичних даних (Лисін 1918, с. 41, табл. XXXIV), була провідною у своєму сегменті промисловості на землях етнічної України, випереджаючи за кількістю випуску продукції навіть фінансовану з державної казни пафосну Києво-Межигірську фаянсову фабрику, і не поступалася останній у асортиментному різноманітті (Насонов 2011), необхідно переглянути існуючі першоджерела з окресленого кола питань і встановити дійсний стан речей.

Актуальність дослідження. Мистецтво українського фаянсу через історичні обставини за

доби XX — початку XXI ст. було успішно «перекроєне» «братніми» народами Росії та Польщі, до складу яких наші землі входили протягом попередніх кількох століть.

Повне безладдя з архівними джерелами і «рокіровки» з частинами державних і приватних колекцій спричинили відсутність упорядкованої архівно-статистичної, загальноісторичної, мистецтвознавчої, технологічної бази. За інерцією руху радянського часу і донині в музеях Білорусі та Польщі виставляють, а в каталогах Росії та Німеччини презентують фарфорову та фаянсову продукцію Корецької та Городницької фабрик як польську. Межигір'я лишається за аналогією з назвою «Імператорська фабрика» у розумінні всієї Європи та Заходу спадком Росії.

Через брак фінансування на державні програми з дослідження вітчизняного «білого золота» культурна спадщина нашого народу досі не вивчена повноцінно, не досліджена, не осмислена та не впорядкована за законами академічної науки. Переписуючи старі концепції, низка вітчизняних вчених і надалі продовжують «не помічати» справжніх «діамантів» та «перлин», що прикрасили би корону будь-якої розвиненої європейської держави, як Фаєнца — Італії, Делфт — Голландії, Веджвуд — Англії.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями. Даний матеріал є складовою додатків докторської дисертації, присвяченої історії розвитку вітчизняного фарфору та фаянсу. Апробація дозволить ознайомити ширше коло науковців з інформацією, що потенційно уможливить розшук артефактів означеного підприємства. У першу чергу натурних творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збір матеріалу за напрямком історії оз-

Рис. 1. Берег р. Рось в Дибинцях, біля якого знаходилася фаянсова фабрика Браницьких

Рис. 2. Місце колишнього шахтного видобутку глин у Дибинцях

наченого виробництва та перше узагальнення розрізнених відомостей з архівних та опублікованих першоджерел було здійснене протягом кінця 1950-х — початку 1960-х рр. відомим українським мистецтвознавцем, художником, технологом, викладачем Пантелеймоном Никифоровичем Мусієнком. Проте вченому не вистачило часу впорядкувати й ґрунтовніше перевірити і дослідити дещо протирічну інформацію. Наступною спробою є нинішня публікація, що стала можливою після цілеспрямованого пошуку першоджерел протягом останніх кількох років та польових досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Починаючи з хронологічних меж, імен власників, справжніх обсягів виробництва, асортименту продукції, специфіки устаткування підприємства фаянсу в Дибинцях, особливостей його технологічного циклу, складу маси для виготовлення посуду, фінтерлеїв (дрібничок) та скульптури, дані про

фабрику були зовсім розрізненими і швидше нагадували міфічні. У зв'язку із написанням нових розділів історії вітчизняного декоративно-ужиткового мистецтва постає питання про необхідність систематизації існуючих фактажних даних і співвіднесення їх з конкретними творами, що нині зберігаються у наших та іноземних музеях як неатрибутовані або помилково приписані іншим виробникам.

Формулювання цілей статті. Автор має на меті виявити справжні факти діяльності і розвитку Дибинецької фабрики фаянсу, встановити, з яких матеріалів виготовлялася продукція на цьому виробництві, назвати імена конкретних майстрів, причетних до ліній формотворення і декорування виробів окресленого підприємства, представити науковцям повний перелік асортименту виробів та прейскуранту цін на нього, який буде вперше введено до наукового обігу. Ціль статті — навести перелік скульптури, за колом образів і матеріалом виготовлення якої існує вірогідність відшукати

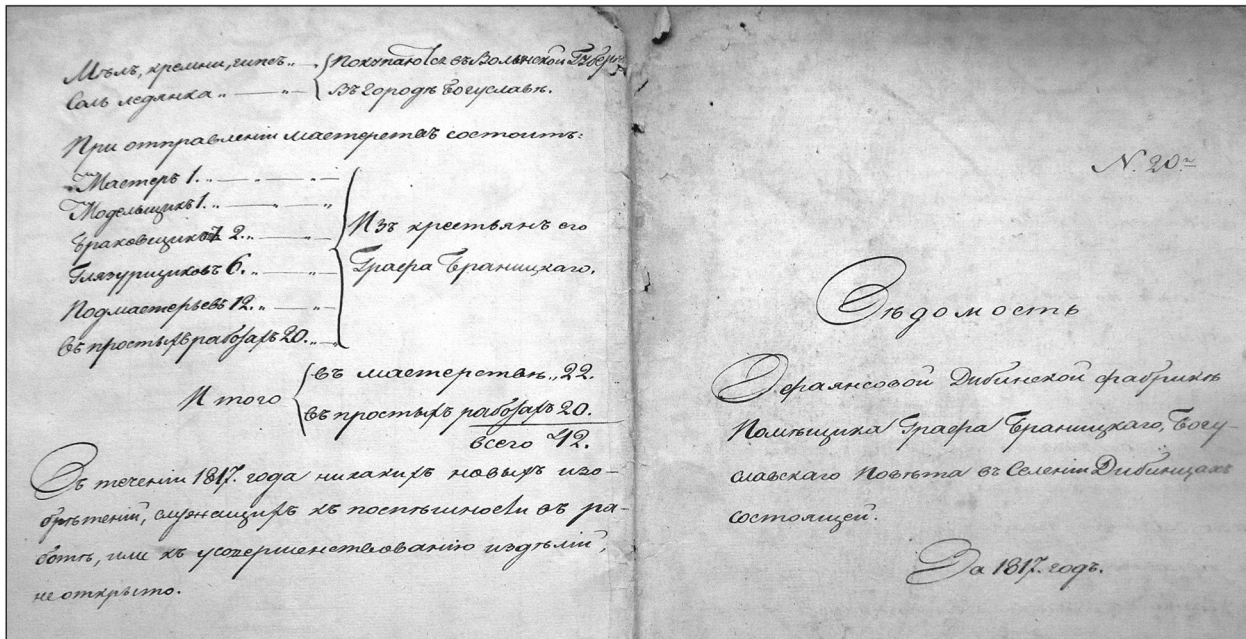

Рис. 3. Титульна й остання сторінки «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого, находящейся в с. Дибинцах Богуславского повета за 1817 г.» (ДАКО, ф. 2, оп. 3, спр. 4020)

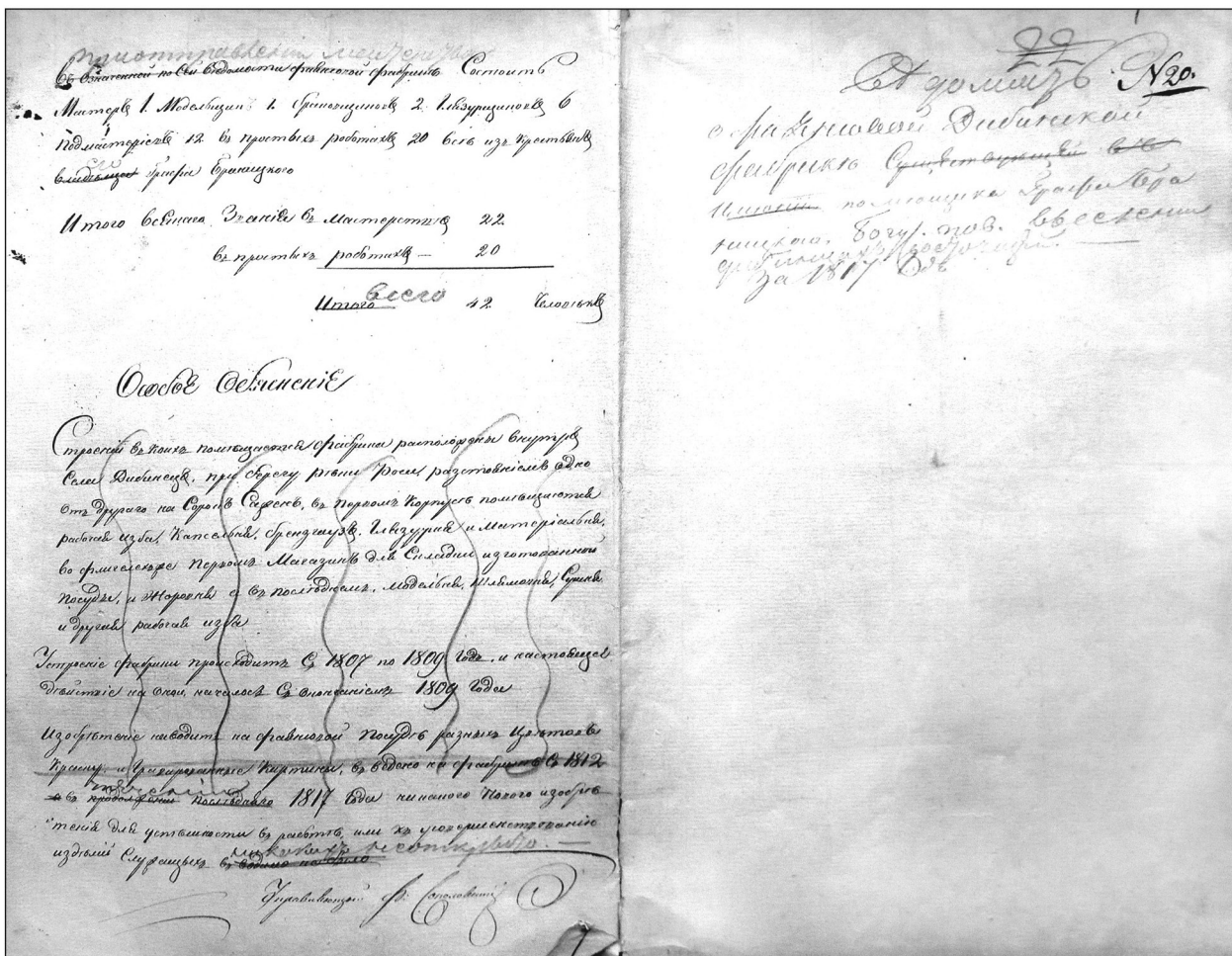

Рис. 4. Аркуш 8 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

аутентичні візирі продукції Дибинецької фаянсової фабрики Браницьких-Воронцових у музейних та інших колекціях.

Виклад основного тексту дослідження. Як впливає з нечисленних верифікованих архівних джерел, підприємство фаянсу в Дибин-

Рис. 5. Фрагмент аркуша 8 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

Приотправлении из мастерства
 в означенной по сему ведомости фаянсовой фабрике состоит

Матерей 1. Моделировъ 1. Грановщиковъ 2. Извучниковъ 6	
Подмастерьевъ 12. въ простыхъ работахъ 20. всего изъ мастеровъ	
всего мастеровъ Браницкого	
Итого всенная Значенія въ мастерствахъ	22.
въ простыхъ работахъ	20
<u>Итого</u>	<u>42.</u>

Кавалеръ

Рис. 6. Фрагмент аркуша 8 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

Особое объявление

Старший въ князѣ по имуществу графини разположенъ въ уездѣ
 Киевъ Дибинскъ, при берегу рѣки Росы разположенъ одинъ
 отъ Днѣпра на Сорѣвѣ Садокъ, въ которомъ Корпусъ по имуществу
 работъ изъба, Канцеляр. Складовъ, Извучникъ и Мастерскихъ,
 во французскомъ Первомъ Магазинѣ для Складки изъготовленной
 посуды, и Мастерскія и въ последствіи, Моделировъ, Шлифовъ, Сушиль
 и другихъ работъ изъба.

Устройство фабрики происходить съ 1807 по 1809 годъ, и настоящее
 устройство на оной началось съ Января 1809 года

Изготовленіе сводитъ на фаянсовой посудѣ разныхъ Чашекъ въ
 Кресту, и Фаянсовыхъ Чашекъ, въ водѣ по фаянсу съ 1812
 года въ продолженіи послѣдова 1814 году кинаного Чашекъ
 "теплой для употребленія въ работѣ, или къ изъготовленію
 изъбыль Сладковъ въ водѣ по фаянсу"

Управитель Ф. Савининъ

цях було зведено графом, гетьманом великим коронним Ксаверієм Петровичем Браницьким власним коштом у своєму маєтку в с. Дибинці Богуславського (Канівського) повіту Київської губернії з 1807 по 1809 р. Закладена фабрика була за сприятливих умов, створених континентальною блокадою, за якою за російськими законами «іноземний фаянс, і особливо англійський, у межі Росії не може бути ввезений» (Полное... 1830, с. 891, № 23551).

Перші згадки про діяльність виробництва датуються кінцем 1809 р. (Дело... 1802—1818).

За 1810 р. вже збереглися дані про збут продукції Дибинської фабрики. Зокрема, ві-

домо, що було виготовлено фаянсової посуду 199612 шт. (у різних сортах), з них продано на Правобережній Україні 133074 шт., решта лишалася на складах (залишок 66538 шт.) (Оглоблін 1931, с. 203).

Місцеві дибинецькі ґрунти здавна були відомі своїми глинами, придатними для керамічної справи. Від XVIII ст. у селищі існував гончарний промисел. Перші згадки про його представників датовані 1745 р., відколи залишилися фінансові книги Дибинського «братства», яке мало релігійно-цеховий характер (Башинская 1995). У XIX ст. в селі діяв гончарний цех, багато майстрів розумілися на шахтному видобутку місцевих глин.

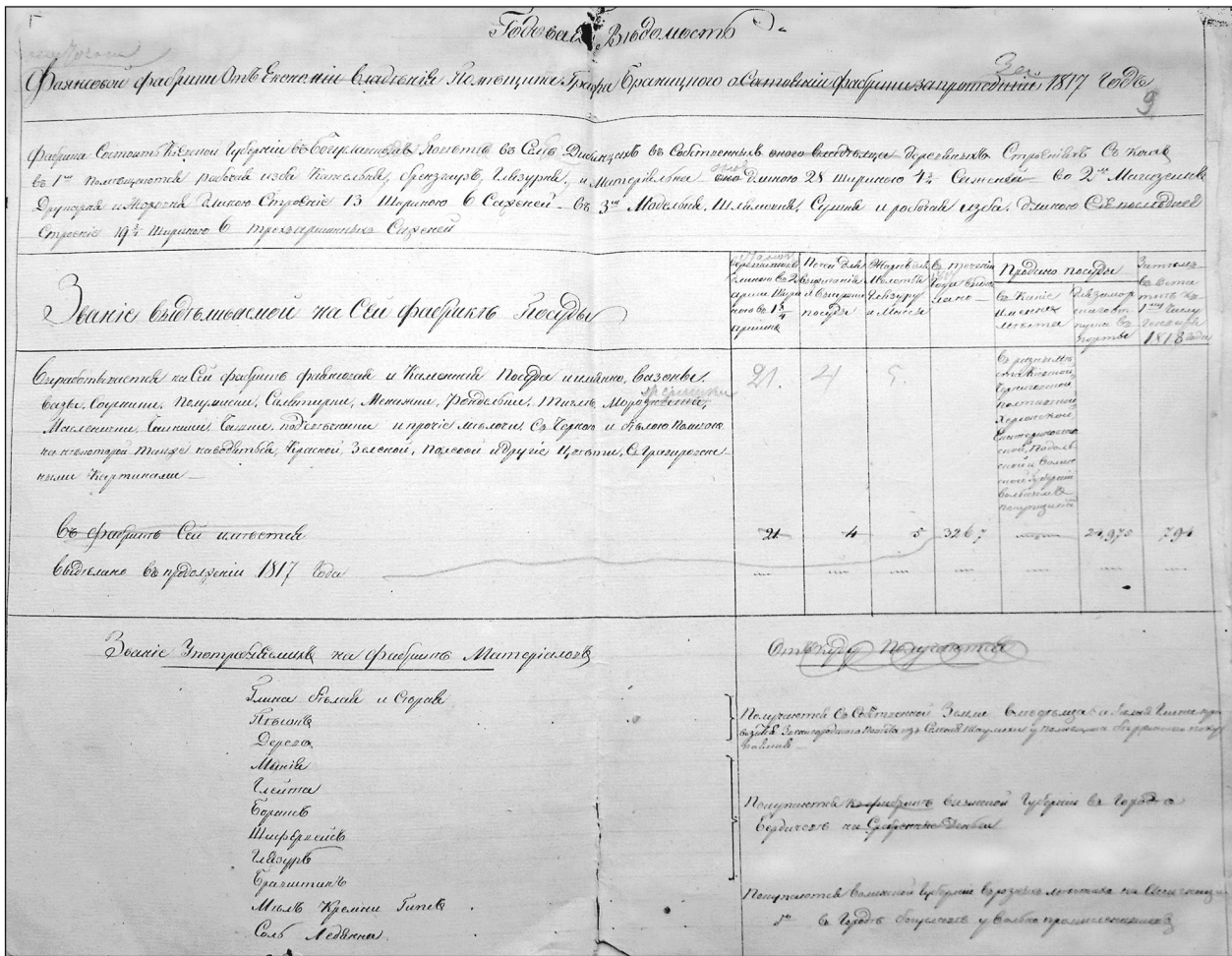

Рис. 7. Аркуш 9 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

Після пожежі на Києво-Межигірській фабриці 1810 р. виробництво у Дибинцях намаглося посісти місце основного виробника фаянсу для Лівобережжя. Тому за наявності гарної сировини у межах маєтку та досить підготовленого персоналу, обізнаного з пластичними властивостями місцевих покладів глини та інших складників маси, виробництво одразу будувалося як промислове, зорієнтоване на продаж готового товару.

Орної землі в селі Дибинцях, що розкинулося на пагорбах та в рівчаках на березі річки Росі («маленька Швейцарія»), було мало, селяни в основному шукали роботи за наймом на фабриці фаянсу (поденної або сезонної). На 1811 р. управителем фабрики значився Францішек Калиновський. Тоді підприємство розміщувалося у трьох окремих дерев'яних будівлях (Мусієнко б. р.).

В одній споруді 28,0 × 4,75 сажнів містилася хата для співробітників велика, капсульна, бренгауз, поливувальня і «матеріальня», цехто глазурувальний і цех з виготовлення маси (Мусієнко б. р.). Інший будинок 13,0 × 6,0 сажнів призначався для «пакувальні, друкарні, жаровні та магазину», тобто був обладнаний для випалювання, оформлення фаянсової про-

дукції «одрукуванням», містив цех упаковки готової продукції та склад для її зберігання. Третя споруда розміром у 19,75 × 6,0 сажнів була облаштована «лабораторіумом, модельною, капсульною, шлямповною, аржнею [сушильною], сницарнею та меншою робітничою хатою» (Дело... 1802—1818, Мусієнко б. р.).

Устатковане підприємство було 44 верстатами з кругами, чотирма печами для випалу фаянсу і трьома — для сушіння маси, а також десятьма жорнами для змелювання глазури та маси. Зі 106 співробітників, зафіксованих на 1811 р., лише один був вільним. Можливо, мався на увазі модельник Григорій Новицький. Решта працюючих були кріпаками графа, у тому числі 1 головний майстер, 28 підмайстрів, 46 учнів на верстатах, 12 глазурувальників і «бреннерів», 5 шлямпувальників (фахівців із просіювання маси), 4 капсульники, 20 жорновиків (майстрів зі змелювання і розтирання маси), 8 дроворубів, 4 «гурники» (гірняки, фахівці з видобування і змішування інгредієнтів) з додавання глини, 4 простих робітники — до ступ; слюсар, столяр й бондар; 1 хімік друкарний фаянсовий (родом із Пруссії) (Мусієнко б. р.). Деякі з вказаних майстрів наймалися поденно, і на загальній

Рис. 8. Фрагменти аркуша 9 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

Звітні свідоцтва на сій фабриці Господи

Справствителі на сій фабриці фаянсовій и Каліграфі Господи ильма, вазони, вази, соустіни, пашірки, салітурні, механіки, фойєльші, тиглі, морозівні, малікіші, чайнікі, саліні, подієвочні и протіє ильма, въ сирок и въ сирокіи на ильма тилькі кавадочкі, Красної, Зеленої, Палевої и протіє Цвѣтні, Сірагуроскі ильма Картинні

въ фабриці сій ильма
Світлано въ предлѣженіи 1817 года

<i>Сирогово</i>	<i>Почей Дел</i>	<i>Морозівні</i>	<i>въ теревін</i>	<i>Продано посрѣд</i>	<i>Зимтола</i>
<i>Сирогово въ 1²/₄ пудів</i>	<i>Почей Дел въ 2¹/₂ пудів</i>	<i>Морозівні въ 1 пуді</i>	<i>въ теревін въ 1 пуді</i>	<i>въ теревін въ 1 пуді</i>	<i>Зимтола въ 1 пуді</i>
21.	4	5	326	24,9	106

кількості постійно діючого штату не відображался.

Сировину для фабрики «фарфурної» видобували з покладів ґрунтів мастку Браницьких. Зокрема, на місці брали глину сіру, пісок. Білу глину привозили зі Звенигородського повіту з поселення Шаулихи (нині Тальновського р-ну Черкаської області), від поміщика Бержинського. Крейду, кремній, гіпс закупували у Волинській губернії. Сіль-льодянку — у м. Богуслав. Глей, буру, монію, бравштин, шифервейс, глазур — у Бердичеві (на срібні гроші). Розрахунки у цей час велися як у польських злотих, так і в російських карбованцях (Ведомости... 1819).

Із 1812 р. продукція прикрашалася гравітованим декоруванням. Тоді це вважалося за винахід, про що зазначалося в офіційній кореспонденції підприємства (Ведомости... 1819). На цей час на виробництві було задіяно 105 кріпосних селян, 1 вільний майстер. У звітній документації 1817 р. зазначалося, що нових винаходів у технологічних процесах виробництва до цього часу здійснено не було (Ведомости... 1819).

За даними А. В. Селіванова 1903 р., у 1812 р. річна кількість продукції сягала 203328 шт., з яких фабрика реалізувала 126405 шт. Тоді працювало 7 печей, кількість працівників незмінно дорівнювала 106. Цьогоріч Києво-Межигірська фаянсова фабрика спромоглася виготовити лише 112884 одиниць виробів (Насонов 2011). Тимчасовий післяпожежний занепад Києво-Межигірської фабрики спричинив підйом Дибинецької, що на цій хвилі спробувала завищувати ціни на свою продукцію досить ще посередньої якості (Свиньин 1816).

Асортимент виробництва складався з вазонів до туалетів, уриналів, вазонів для квітів і дерев, емностей для льоду, пляшкових передач, дзбанків, сільничок, гірчичниць, кошиків з підставками, морозивниць, тиглів, ринок, полумисків, ваз для перших і других страв («Англійського фасону», «Зупових» і «Пончових»), тарілок («Столова», «Дитяча», «Градерована», «Гладка»), горщиків, соустерінів, соусників, салатників, менажниць, кубків для пуншу, масничок, цукерничок, чайників, сіток для чайників,

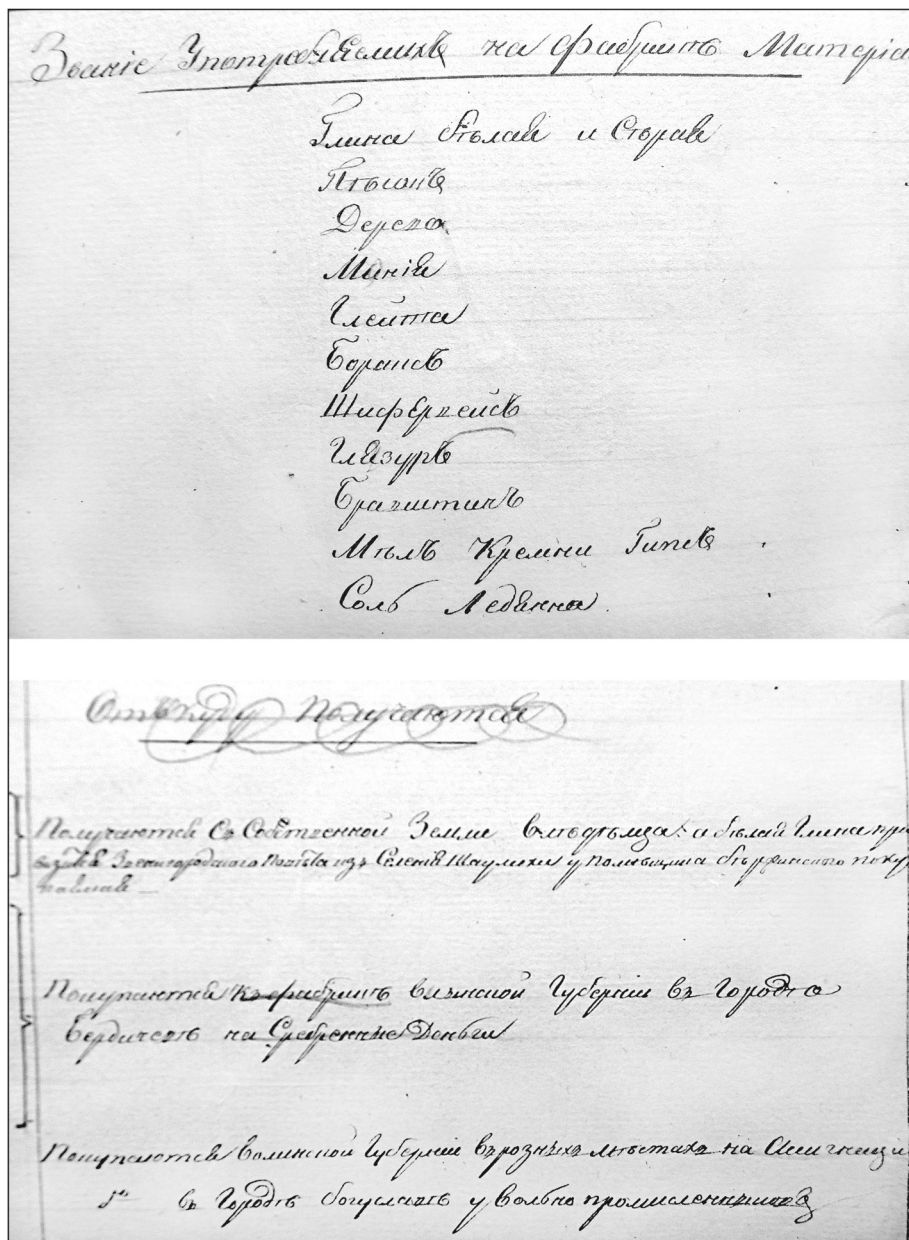

Рис. 9. Фрагменти аркуша 9 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

чашок, полоскальниць, кавників, філіжанок, кавників для мокко, чашок для желе, кухлів з накривками, кварт (вмісту на 1 та на 2 кварта), сервізів з ужитковими предметами, слоїків господарських, слоїків аптечних, нічних ваз, тазів з умивальниками, тазів з ночвами, таць, свічників, люльок-стамбулок, ліхтарів, скульптур «Левенятко, Баранець та Песик», «Коза», «Куропатка». Асортимент складався з фаянсу, кам'яної маси, у тому числі з чорною та білою поливою, «колорованого» та з «гравірованими картинками», виготовляли також посуд інколи з відведенням червоною, зеленою, палевою фарбою (Ведомости... 1819).

За даними А. В. Селіванова на 1814 р. при 82 робітниках на 44 верстагах було виготовлено 63574 шт. виробів, з яких більшу частину продано — 50859 шт. Після Віденського конгресу 1814—1815 рр. знову були відкриті шляхи

для завезення англійського фаянсу (Оглоблін 1931, с. 203).

У статті про Києво-Межигірську фаянсову фабрику, вміщеній у журналі «Сын Отечества» 1816 р. відомий оглядач мистецьких новинок і колекціонер П. Свиньїн зауважує: «когда за несколько лет пред сим сгорел сей завод [мається на увазі Києво-Межигірський] некоторая богатая помещица заставляла покупать со своей фабрики по 10 р. дюжину безобразных ломких тарелок» (Свиньїн 1816). З цього короткого несхвального відгуку впливає наступне: 1) економічними й імовірніше за все управлінськими функціями щодо Дибинецької фабрики займалася позашлюбна дочка Катерини П Олександра Енгельгардт, дружина Ксаверія Браницького (ця теза підтверджується і в документації 1817 р., де приналежність певних кроків з упорядкування виробництва

Подана в подорожність

Состояние фаянсовой фабрики помещика Гр. Браницкого за 1817. годъ.

Фабрика состоит Киевской губернии в селении Новогля в Венетин Дибинца въ собственности въ деревенныхъ строенияхъ, изъ коихъ въ 1^ю помещаются: рабочая изба, канцелярия, френгомуза, глазурная и малярная; одна дымная 28. шириною 4; сафрей; въ 2^ю помещаются: друкарня и наравная дымная строение 12. шириною в сафрей; въ 3^ю модельная, шпаловная, сушилка и рабочая изба; строение дымная 19. шириною в три сажени сафрей.

Звание выданныхъ за оной на сей фабрике посуды.	Число	Новой дилъ выданы ста и въ сажени ковш.	Дорожки дилъ да сафрей.	Въ теченіи 1817. го. да сего. маю.	Продано посуды.		За тѣмъ въ остаткѣ хъ 1. Сенсара 1818. года.
					Въ какихъ имѣно мьста.	Для заварка отъ чужа къ сафрей.	
				Штукъ	штукъ	штукъ	штукъ
Обработывается на сей фабрике фаянсовая и каменная посуда, и именн: сахарницы, вази, соусники, полушиски, салатники, мексафки, рондельки, тшам, мороженники, мясаленики, чайники, кашки, подставники и прочія мьсто, съ серною и вълою пашвою, на которой факфе наводятся красной, зеленой, полевой и оураге мьста съ гравированными картинками.	21.	4.	5.	326.	2498.	108.	794.
Звание употребляемыхъ на фабрике материаловъ:							
Длина большая и средняя	"	"	"	"	"	"	"
Месокъ	"	"	"	"	"	"	"
Дерево	"	"	"	"	"	"	"
Лопка	"	"	"	"	"	"	"
Лесота	"	"	"	"	"	"	"
Воранъ	"	"	"	"	"	"	"
Шиферный	"	"	"	"	"	"	"
Глазурь	"	"	"	"	"	"	"
Бравашиль	"	"	"	"	"	"	"

Материалы изъ собственности самимъ выданными, а большая длина привозится Киевгородскаго Новогля изъ Венетин Шиферны, у помещика Воронинскаго покупаемая.

Материалы изъ Киевской губернии въ М. Бордиге.

Рис. 10. Аркуш 10 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

закінчується приписом (рос.) «ея сиятельства» (тобто «її високостві», а не «його високостві») (Ведомости... 1819, арк. 7); 2) якість продукції була досить середньою, принаймні в окремих її сегментах — речі «погано трималися купи» й були крихкими, що пояснює їх швидке сுவання і повну відсутність наявності у побуті дибинчан чи іншого населення України, а також у вітчизняних музейних збірках; 3) вироби видавалися сучасникам досить дорогими, якість не відповідала ціні, що створювало несприятливий клімат для подальшого розвитку фабрики, провокуючи її неконкурентоспроможність в перспективі.

Для порівняння: у преїскуранті Дибинецького виробництва 1822 р. за підписом економа (чи управителя?) Кішпмана в розділі одрукованого фаянсу дюжина тарілок «Столових» коштувала 4 карб. 20 коп., дюжина десертних (дитячих) тарілок — 2 карб. 80 коп. В цей же час вартість тарілки першого сорту білої «Столової» становила 2 карб. 40 коп. за дюжину, «Градерованої» (цебто з бганками вінець або / та фестонованим краєм) — 1 карб. 80 коп. за дюжину, «Гладкої» — 1 карб. 60 коп. за дюжину. Другий сорт цієї категорії фаянсу за тими самими найменуваннями оцінювався у 2 карб.,

1 карб. 60 коп., 1 карб. 30 коп. відповідно. Тарілки білого фаянсу із браком, зокрема «Столові», «Градеровані» та «Гладкі» коштували однаково — по 1 карб. 80 коп. за дюжину. Колеровані аналоги, а саме дюжина столових та десертних тарілок продавалися з фабрики в Дибинцях по 6 і 4 карб. відповідно, тобто були найдорожчими у окресленому сегменті.

Зауважимо, що на 1822 р. 10 карб. коштував набір з дюжини глибоких і десертних чи мілких тарілок найдорожчого сегменту — у кольоровій поливі, аналог межигірської продукції. Але це вартість з так званої «торгівлі» від фабрики. Можливо, зважаючи на необхідність транспортування, податки, відсотки, закладені на прибуток перекупників тощо, вартість однієї дюжини тарілок означеної категорії в інших місцевостях і дорівнювала 10 карбованцям за дюжину.

Принаймні для порівняння, якщо взяти ціни на межигірську аналогічну продукцію 1803 р., виявляються цікаві паралелі (Дело... 1802—1818). Так, тарілки глибокі круглі, мілкі круглі вартували тут у першому сорті 12,5 коп. / шт., другому сорті — по 10 коп. / шт. Мова йшла, очевидно, про більш дешеві тарілки «Гладкі», а не «Фасонні», «На ніжках», «З фільцями», «Без

Обробляється на сей фабриці фаянсовая и каменная посуда, и шменно: вазоны, вазы, соуеники, полуцыски, салатырки, менафхи, пондевки, тиши, мороженники, масленики, чайники, кашки, поддонники и прочие мелочи, съ гербою и бѣлою помавою. на нѣкоторой фабрике наводятся красной, зеленой, полевой и другие цвѣты съ гравированньми картинками.

Рис. 11. Фрагменти аркуша 10 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

№	Ш.	Кол-во штуков.	Вид материала	Въ тѣхъ мѣсяцѣхъ	Продано посуды.		За тѣмъ въ остаткѣхъ
					Въ какихъ именно штукѣхъ	Для завар- очнаго от- пуска къ количеству	
21.	4.	5.	3267.	24918.	№ 8	Гравированная Киевской, Сергиев- ской, Камен- ской, Персон- ской, Екате- рининской Подольской и Волынской Губерний въ 1818 году.	794.

Рис. 12. Фрагмент аркуша 10 «Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого...»

Званіе употреблялись на фабрике

Глина бѣлая и сѣрая	"	"	"	"	"	"
Несоль	"	"	"	"	"	"
Дерево	"	"	"	"	"	"
Монія	"	"	"	"	"	"
Глинта	"	"	"	"	"	"
Борань	"	"	"	"	"	"
Шифервейс	"	"	"	"	"	"
Слизь	"	"	"	"	"	"
Брансмань	"	"	"	"	"	"

фільців», що також значилися в асортименті Києво-Межигір'я з цього часу. Цебто дюжина найпростіших тарілок цієї фабрики фаянсу вартувала 1 карб. 50 коп. та 1 карб. 20 коп. за дюжину (Дело... 1802—1818, арк. 90, 111). Тобто за 13 років до описаних цін Дибинецького

виробництва перша, імовірноше за все також ще тоді недосконала з технологічного боку, продукція фабрики під Києвом в окремих сегментах відрізнялася в ціні на найпростіші та найзапобованіші вироби лише менше ніж на копію за штуку (якщо співставити ціну

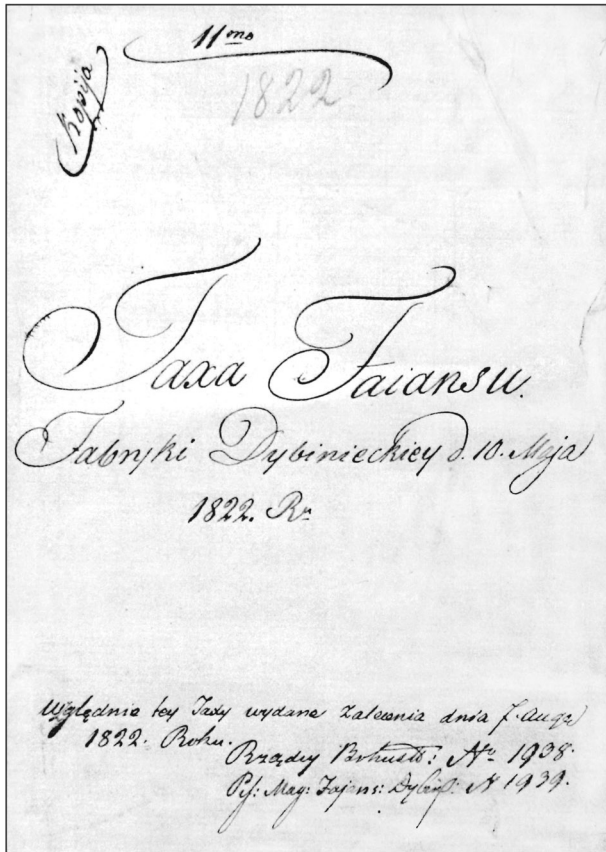

Рис. 13. Обкладинка справи (польською мовою) «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики. 1822 г.» (ДАКО, ф. 1, оп. 336, спр. 1770)

за «Гладкі» тарілки першого сорту — 1 карб. 60 коп. у Дибинцях і 1 карб. 50 коп. у Межигір'ї). Але часова відстань могла спричинити зріст інфляції або просто моду чи певні тенденції розвитку ринку. Тому інформація Павла Свіньїна має бути оцінена критично.

На 1817 р. у Дибинцях ще діяло 4 обпалові та сушильні печі, працювали 21 формувальний верстат, 5 жорен для змелення глазури. Збут у 24975 шт. виробів на рік тривав по всіх землях етнічної України: Київській, Чернігівській, Полтавській, Херсонській, Катеринославській, Подільській, Волинській губерніях «вільним покуштям». Штат на цей час складався з 42 осіб, з яких 22 значилися майстровими, а 20 простими робітниками. Тоді занотовані кріпачами 1 майстер, 1 модельник, 2 бракувальники, 6 глазурувальників, 12 підмайстрів (Ведомости... 1819, арк. 1 зв.).

Від 1817 р. лишилося ґрунтовне пояснення місцезнаходження виробництва. Так, управитель Ф. Соколовський на цей час писав: «будівлі, у яких розміщено фабрику, розташовуються в середині села Дибинців, при березі річки Рось [цебто виробництво могло урухомлюватися силою води, водяних млинів], відстанню одна від одної у сорок сажнів, у першому корпусі є робоча хата, капсульня, брэнгауз, глазурня і матеріяльня, у флігелі першому — ма-

Leczenie		Wzrost	Waga
Talerze	Talerz z blawym	2	40.
	„ z bialym	1	30.
	„ z czarnym	1	60.
Kieliszki	Kieliszek	1	50.
	„	2	40.
	„	3	50.
	„	4	60.
Kubki	Kubek	2	20.
	„	3	30.
	„	4	40.
Puchawki	Puchawka	1	60.
	„	2	70.
	„	3	80.
Koszki	Koszka	1	50.
	„	2	60.
	„	3	70.
Kucharki	Kucharka	1	80.
	„	2	90.
	„	3	100.
Miska	Miska	1	40.
	„	2	50.
	„	3	60.
Saladki	Saladka	1	50.
	„	2	60.
	„	3	70.
Kucharki	Kucharka	1	80.
	„	2	90.
	„	3	100.
Miska	Miska	1	40.
	„	2	50.
	„	3	60.

Рис. 14. Аркуш 2 справи «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики. 1822 г.» (ДАКО, ф. 1, оп. 336, спр. 1770)

газин для складання виготовленого посуду та жаровні, а в останньому — модельня, шлямвальня, сушильня та інші хатини. Зведення фабрики тривало з 1807 по 1809 рік, а справжня діяльність на ній розпочалася від закінчення 1809 року» (пер. з рос. — О. Ш.). У цей само час він сповіщає керівництво про застосування на виробництві одного горну великого та двох малих, а також таких матеріалів як वोхра, мідь червона та жовта, олово, свинець (вірогідно малися на увазі солі та оксиди вказаних металів, що застосовувалися як інгредієнти фарб) (Ведомости... 1819). На 1 січня 1818 р. у залишках товару значилося лише 794 шт. виробів (Ведомости... 1819).

1819 р. помер перший власник фабрики, гетьман польських військ Ксаверій Браницький. У цей час до маєтків його дружини, камер-фрейліни імператриці Катерини II, Олександрі Енгельгардт, після служби за кордоном повернулося подружжя дочки, також монаршої фрейліни Єлизавети та її чоловіка Михайла Воронцова. До наступного підвищення зятя у 1823 р. коли йому довелося їхати урядовува-

№ 2 Така Фаянса

<i>№ 2 Sorta 1²</i>		Кількість	Ціна
<i>ukisniacz</i>	1 <i>z kielcha</i>	1	80
		2	40.
		3	20.
<i>Loznicz</i>		1	60
		2	20
<i>Lotniczki</i>	<i>Podszumka</i>		20
	<i>Podszumka</i>		15.
		1	120
<i>Caupniczow</i>		2	
		3	90.
		4.	50.
<i>Telcianecz</i>	<i>Para Podszumka</i>	1	20
	<i>z podszumka</i>		20.
<i>Czarek do Piekarnia Fajancz</i>		1	40.
		2.	25.
		3.	20.
<i>Kocuzkino z Podstawkami</i>		1	2.
		2	100.
		3	1.
<i>Wazyzochow do Kawy</i>		1	60.
		2	50.
		3	40.
		4.	20.
<i>Garnizowkow</i>		1	25
		2	20.
		3.	10.
<i>Wazonow</i>		1	1.
		2.	90
		3.	30.
		1.	3
		2.	3
		1	1.
<i>Lubianez</i>		2	60.
		3	40.
		4	20.
			25.
<i>Wakamowce</i>	<i>Nowy fajans</i>	1	
	<i>z uszytkowanymi Kielcha</i>		
	<i>Para Podszumka</i>		20.
<i>Lutki</i>	<i>Trucizna z kielcha</i>	1	15
	<i>Podszumka</i>		10
<i>Loznicz</i>	<i>do Lodow</i>	2	
	<i>do Kuchelki</i>		70.
<i>Wazyzochow</i>		1	25.

Рис. 15. Аркуш 2 (зворот) справи «Прейскурант на фаянсовые изделия Дибинецкой фабрики...»

ти інфраструктуру Криму, молодята мешкали у Києво-Черкаських володіннях, беручи дієву участь в управлінні родовими маєтками. Саме на період між 1819 і 1823 рр., часу їх долучення до родинних справ, припадає інформація про широкий асортимент продукції Дибинецької фабрики, ціни на нього, та збут готового товару, відома за архівними документами, що збереглися у Державному архіві Київської області (Прейскурант... 1822; Ведомости... 1819).

Важливим також є факт, що син Ксаверія Браницького та Олександри Енгельгардт, Владислав Браницький був відомим масоном свого часу. Враховуючи наявність серед продукції Києво-Межигірської фаянсової фабрики наявність виробів, прикрашених масонською символікою, можна припустити, що і дибинецьке підприємство могло застосовувати

№ 2 Така Фаянса

<i>№ 2 Sorta 1²</i>		Кількість	Ціна
<i>Kisnecz</i>	<i>Nabuzkowi</i>	1	160.
		2	150.
		3	120.
		1.	70.
	<i>z kielcha</i>		40.
	<i>z kielcha</i>		20.
<i>Loznicz</i>		1	4
		2.	2.
		1	150.
		2	125.
		3	30.
		4	50.
		5.	40.
<i>Wazyzochow</i>		1	80
		2.	60
		3.	40.
		4.	60.
		5.	40.
			20.
			25.
<i>Loznicz z Nabuzkami</i>		1	150.
<i>Loznicz z Nabuzkami</i>		2.	1.
			20.
			20.
			20.
			15.
			20.
			75.
			30.
			10
			3
			6
			5.
<i>Kisnecz</i>	<i>Nowa</i>	1	50
		1	1.
<i>Tac</i>		2	80.
		3	70.

Рис. 16. Аркуш 3 справи «Прейскурант на фаянсовые изделия Дибинецкой фабрики...»

подібний тип декорування для свого асортименту.

За переповіданнями старожилів Дибинців, граф Ксаверій Браницький використовував маєток з фарфурнею швидше як дачний, здебільшого мешкаючи у Білій Церкві. Тому керували фабрикою управителі, а господар лише раз чи два навідався до своїх обійсть. Садиба з трьома алеями дерев (ялицевою, дубовою та липовою, з яких до сьогодні лишилася лише остання, а споруди розібрали протягом 1915—1919 рр.) була зведена у кількох кілометрах від заселеної селянами частини Дибинців. Поруч з будівлею було влаштоване штучне озеро з містком, вкритим керамічними кахлями (не зберігся), до заїзду на який слід було вимити колеса транспорту та ноги коням. Начиння цього палацу місцеві селяни розтягли по хатах, а потім більша частина з набутого перекочувала до всіляких експедицій, що відвідували Дибинці як центр гончарного промислу. Тому зразків продукції місцевого виробництва фаянсу та кам'яної маси в селі не лишилося.

Хоча за повним прейскурантом цін, датованим 10.05.1822, у Дибинцях тривав розквіт тон-

St. Taxa Fianse

Sorta 2^a

		Кількість	Ціна
<i>Тарни</i>	1 <i>Тан, Мотуш</i>	2	1.60
	1 <i>Габрешини</i>	1	1.20
	1 <i>Габриш</i>	1	4
<i>Англішкі</i>	1	2	0.50
	1	0	0
	1	4	2
<i>Лупуні</i>	1	2	2.50
	1	8	2
	1	4	1.50
	1	5	1
	1	2	2
<i>Поташні</i>	1	2	1.50
	1	4	1.20
	1	5	30
	1	1	1.50
<i>Солоні</i>	1	2	1.20
	1	2	1
	1	4	80
	1	5	70
	1	1	1
<i>Піщані</i>	1	2	30
	1	0	60
	1	4	40
	1	5	20
	1	1	20
	1	1	60
<i>Салатні</i>	1	2	40
	1	4	20
	1	5	20
<i>Мона</i>	1	1	110
	1	2	90
	1	3	70
	1	1	80
<i>Розетти</i>	1	2	60
	1	2	50
	1	4	40
	1	5	20
<i>Масляні</i>	1	1	40
	1	2	20
	1	2	25

Рис. 17. Аркуш 3 зв. справи «Прейскуронт на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

кокерамічної справи: вироблявся асортимент з понад 50 найменувань виробів двох сортів білого кольору, та з декоруванням «одрукуванням» і «колоруванням» (Прейскуронт... 1822). Перелік виробів вражає. Найдорожчими речами з цього реєстру були сервізи з білого фаянсу першого сорту по 4 карб., супові вази «Англійського фасону» з друкованим рисунком по 7 карб. 10 коп. та колоровані по 9 карб. 20 коп., вазони нового фасону «Лілея» колоровані по 4 карб. 30 коп. (Прейскуронт... 1822). Скульптура «Левенятко, Баранець і Песик» коштувала по 30 коп. за шт. в одрукованому вигляді, 40 в колорованому, так само як і «Коза». «Куріпка» в останньому типі декору — майже вдвічі дорожче, 75 коп. за шт. Найдешевшими серед виробів першого сорту були слоїкі аптекарські — від 5 коп. за шт., горщики по 10 коп. за шт., люльки-стамбулки (турчанки) і салатники по 15 коп. за шт.

Від 1822 р. конкурентна Дибинській Межигірська фабрика під Києвом отримала статус імператорської. Це призвело до того, що

St. Taxa Fianse

Sorta 2^a

		Кількість	Ціна
<i>Суконні</i>	1 <i>Суконні</i>	1	40
	1	2	20
	1	2	25
<i>Лінійні</i>	1 <i>з парашками</i>	1	40
	1	2	25
<i>Суконні</i>	1 <i>Підручкова</i>	1	15
	1 <i>Вироблена</i>	1	10
	1	1	1
<i>Суконні</i>	1	2	30
	1	2	70
	1	4	40
<i>Суконні до підручкової</i>	1	1	20
	1	2	10
	1	3	15
<i>Куріпки з парашками</i>	1	1	25
	1	2	1
	1	3	30
	1	1	50
<i>Суконні до Козак</i>	1	2	40
	1	2	20
	1	4	20
	1	1	20
<i>Суконні</i>	1	2	15
	1	2	3
	1	1	30
<i>Суконні до Куріпок</i>	1	2	70
	1	2	50
	1	2	2
	1	1	20
<i>Суконні</i>	1	2	50
	1	2	20
	1	4	75
<i>Суконні</i>	1 <i>Нового фасону</i>	1	20
	1 <i>з парашками</i>	1	30
	1 <i>Для Виробництва</i>	1	20
<i>Суконні з підручкової</i>	1	1	10
	1	2	1
	1	2	30
<i>Суконні</i>	1 <i>Куріпки</i>	1	15
	1 <i>з парашками</i>	1	20
<i>Суконні</i>	1 <i>Суконні</i>	1	10
	1 <i>Вироблена</i>	1	3
<i>Суконні</i>	1	1	30
	1	2	60

Рис. 18. Аркуш 4 справи «Прейскуронт на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

виробництво Олександри Енгельгардт втратило перспективи розвитку. Графською родиною було вирішено віддати приміщення «фарфурні» під інше промислове підприємство. На 1828 р. фабрика ще існувала (Лісін 1918, с. 41, табл. XXXIV). За одними даними того ж 1828 р. вона була перепрофільована, та у її корпусах вже працювало суконне виробництво (Мусієнко б. р.). Проте, можливо, це було тимчасовим явищем або й неперевіреними відомостями дослідників кінця XIX — початку XX ст. Суконне виробництво насправді знаходилося на відстані 6 км, у сусідньому Богуславі, що також належав у XIX ст. Браницьким, околицями цього містечка і були Дибинці. Там відоме виробництво, засноване 1880 р., вже після продажу Богуславського маєтку Браницькими на межі 1860-х — 1870-х рр., існує на історичному місці до сьогодні під назвою «Богуславська суконна фабрика». Місцеві мешканці свідчать, що в самих Дибинцях підприємства такого профілю ніколи не існувало.

Також за іншими відомостями Дибинецька фаянсова фабрика діяла до початку 1840-х рр.

№ Тара Фаянса

№ Тара Фаянса		№	Кількість	Вартість
Листопад	Тітани	1	20	15.
	Кубок до Пана	1	20.	
	Лави	1	1.50.	
	Підставки	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
Червень	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
Листопад	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	

Рис. 19. Аркуш 4 зв. справи «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

Принаймні таку думку висловлювала дослідниця економічних важелів управління господарством графів Браницьких на Київщині Оксана Степанишина у своїй праці, написаній протягом 1920-х рр. на дослідній кафедрі історії України Всеукраїнської академії наук (Степанишина 1930, с. 139). Нині низка дослідників Київщини, роду Браницьких, зокрема, Євген Чернецький у своїх численних працях та інші, хронологію, окреслену Оксаною Степанишиною, вважають найбільш достовірною.

Фактом на користь визнання більш пізньої дати закриття Дибинецької фаянсової фабрики свідчить те, що ще у 1840-х рр. дозволу на відкриття цегляного заводу домагався управитель графині Браницької Й. Кайзер. За даними Центрального державного історичного архіву в м. Києві, вищезгаданий управитель запропонував імператорській фаянсовій фабриці контракт на 15 років, за яким отримав би дозвіл брати для побудованого на березі Дніпра цегля-

№ Тара Фаянса

№ Тара Фаянса		№	Кількість	Вартість
Листопад	Тітани	1	20	15.
	Кубок до Пана	1	20.	
	Лави	1	1.50.	
	Підставки	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
Червень	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
Листопад	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	
	Лави	1	1.	

Рис. 20. Аркуш 5 справи «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

ного заводу глину і пісок при с. Ново-Петрівці. За такий дозвіл він щорічно зобов'язувався постачати казенній фабриці безоплатно по 5 тис. штук цегли і по 5 тис. — за ринковою вартістю. У разі закінчення терміну контракту, без його продовження, будівлі цегляного заводу мали бути передані Києво-Межигірській фабриці. Проте царський уряд відмовив пану Кайзеру (О ходатайстве...1845, арк. 1, 3 зв., 4).

Така зацікавленість цегляним виробництвом, а де-факто родовищами межигірських глин, що були потрібні у циклі фабрикації Дибинецького фаянсу, свідчать, що на початку 1840-х рр. Браницькі шукали можливостей розвивати своє тонкокерамічне виробництво з технологічного боку і прагнули поліпшити якість продукції. Оскільки для фабрикації цегли в самих Дибинцях і досі існує величезна кількість родовищ глин, що не вичерпалися за 200 років.

Кілька фаянсових сподок із втратами, що надійшли до колекції Білоцерківського краєзнавчого музею одразу після Жовтневої революції

№ 5 Табл. Фаянса

		№	Кол-во	Ціна
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>	1	15	
	<i>Ситка</i>	2	10	
	<i>Ситка</i>	3	5	
	<i>до Півдні</i>	1	60	
	<i>до Півдні</i>	2	50	
	<i>до Півдні</i>	3	40	
	<i>до Півдні</i>	2	50	
	<i>Ситка</i>	1	70	
	<i>Ситка</i>	2	40	
	<i>Ситка</i>	3	25	
<i>Ситка</i>	4	10		
<i>Кашони</i>	<i>Нова фаянса</i>		15	
<i>Кашони</i>	<i>2 види: 1. Ситка</i>		60	
<i>Кашони</i>	<i>2. Ситка</i>		15	
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>		3	
<i>Кашони</i>	<i>до Биске</i>		45	
<i>Кашони</i>	<i>до Лодов</i>		90	
<i>Кашони</i>	<i>Каша до Лодов</i>		45	
<i>Кашони</i>		1		
<i>Кашони</i>		2	75	
<i>Кашони</i>		3	50	
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>		10	
<i>Кашони</i>	<i>2 види: 1. Ситка</i>		25	
<i>Кашони</i>	<i>2. Ситка</i>		2	
<i>Кашони</i>		2	1	
<i>Кашони</i>		1	30	
<i>Кашони</i>		2	60	
<i>Кашони</i>		3	50	
<i>Кашони</i>		4	20	
<i>Кашони</i>		5	30	
<i>Кашони</i>		1	20	
<i>Кашони</i>		2	45	
<i>Кашони</i>		1	25	
<i>Кашони</i>		1	60	
<i>Кашони</i>		2	45	
<i>Кашони</i>		3	37	
<i>Кашони</i>		4	23	
<i>Кашони</i>		5	15	
<i>Кашони</i>		1	80	
<i>Кашони</i>		2	70	

Рис. 21. Аркуш 5 зв. справи «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

зі збірки Браницьких, гіпотетично можна було б пов'язати з продукцією Дибинецької фабрики. Вони мають розтрісканий шар поливи молочного кольору, близької окремим дибинецьким гончарним виробам, та невеличку гербову композицію на вінцях з літер Т і Н, виконаних фарбою блакитного кольору. На зворотному боці у масу втиснені цифрограми «6», що може означати номер формувального верстату.

Також існує вірогідність, по аналогії з іншими виробництвами Київської губернії ХІХ — початку ХХ ст. (Межигір'я, Токаревський фарфоровий завод Берднікова), що вироби Дибинців могли клеймитися написом «Києв» (рос.). Враховуючи, що стилістично продукція підприємства Браницьких в окремих сегментах наближалася до межигірської, можливо, деякі твори, приписані останній фабриці, з часом виявляться дибинецькими. Адже до 1830-х рр. межигірські вироби часто також клеймилася лише написом «Києв» (рос.) з зіркою, квіткою, чи без них. Варто пам'ятати, що у Дибинцях

№ 6 Табл. Фаянса

		№	Кол-во	Ціна
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>	1	15	
	<i>Ситка</i>	2	10	
	<i>Ситка</i>	3	5	
	<i>до Півдні</i>	1	60	
	<i>до Півдні</i>	2	50	
	<i>до Півдні</i>	3	40	
	<i>до Півдні</i>	2	50	
	<i>Ситка</i>	1	70	
	<i>Ситка</i>	2	40	
	<i>Ситка</i>	3	25	
<i>Кашони</i>	<i>Нова фаянса</i>		15	
<i>Кашони</i>	<i>2 види: 1. Ситка</i>		60	
<i>Кашони</i>	<i>2. Ситка</i>		15	
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>		3	
<i>Кашони</i>	<i>до Биске</i>		45	
<i>Кашони</i>	<i>до Лодов</i>		90	
<i>Кашони</i>	<i>Каша до Лодов</i>		45	
<i>Кашони</i>		1		
<i>Кашони</i>		2	75	
<i>Кашони</i>		3	50	
<i>Кашони</i>	<i>Ситка</i>		10	
<i>Кашони</i>	<i>2 види: 1. Ситка</i>		25	
<i>Кашони</i>	<i>2. Ситка</i>		2	
<i>Кашони</i>		2	1	
<i>Кашони</i>		1	30	
<i>Кашони</i>		2	60	
<i>Кашони</i>		3	50	
<i>Кашони</i>		4	20	
<i>Кашони</i>		5	30	
<i>Кашони</i>		1	20	
<i>Кашони</i>		2	45	
<i>Кашони</i>		1	25	
<i>Кашони</i>		1	60	
<i>Кашони</i>		2	45	
<i>Кашони</i>		3	37	
<i>Кашони</i>		4	23	
<i>Кашони</i>		5	15	
<i>Кашони</i>		1	80	
<i>Кашони</i>		2	70	

Рис. 22. Аркуш 6 справи «Прейскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики...»

живили тільки кольорову поливу чорного чи білого (кремового) кольору. Тому слід шукати серед білих фаянсових виробів, що могли бути вкриті гравірованими рисунками, або «кolorованих» у згадані два кольори.

Висновки. Варто відзначити, що з нечисленних творів, які лишилися від фаянсової фабрики в Дибинцях, на середину ХХ ст. були відомі переважно миски та тарілки. Вони істотно нагадували ранні твори Києво-Межигірського виробництва — як за формами, так і за стилістикою. Декор цих виробів складався або з нескладних рослинних, переважно фризкових, рисунків, або з одрукування ведунами, близького до англійського фаянсу. У формотворенні й оздобленні продукції також спостерігалися риси, споріднені з традицією виготовлення фаянсових виробів Правобережжя.

Нині в музейних і приватних колекціях атрибутована продукція фабрики фаянсу в Дибинцях не виявлена. Марки підприємства лишаються невідомими. Приналежність до асортименту

№ Така Таємна

<i>№ Прокладного</i>		<i>Кол-во</i>	<i>Кубиты</i>	<i>Копейки</i>
<i>Табачки</i>	1 <i>Реза Нового Явона</i>	1	53	
	1 <i>и Огнемарку</i>	1	40	
	1 <i>и Огнемарку</i>	1	30	
<i>Свечки до Механики Табачки</i>	1	1	65	
	1	2	35	
	1	2	30	
<i>Розетки до Пиратки</i>	1	1	20	
	1	2	25	
	1	2	120	
<i>Вазони до Пиратки</i>	1	1	150	
	1	2	100	
	1	3	110	
<i>Сирни</i>	1 <i>до Крестки</i>	1	130	
	1 <i>на лоды</i>	1	260	
<i>Кубки до Ковач</i>	1	1	35	
<i>Медвиза з Набувані</i>	1	1	210	
	1	2	190	
	1	3	150	
<i>Розетки з Набувані</i>	1	2	140	
	1	3	1	
<i>Свечки до Механики і Різак</i>	1	4	70	
	1	2	00	
<i>Лінійки</i>	1	3	55	
	1	4	20	
	1 <i>Новий фасон</i>	1	35	
<i>Мухоморки</i>	1	1	40	
<i>Сирни з устатками Механики</i>	1	2	230	
<i>Вазон Нового Явона Свечки 16.</i>	1	3	50	
<i>Лінійки</i>	1	1	40	
<i>Нового Явона</i>				
<i>Табачки</i>	1 <i>Товий Механики</i>	1	6	
	1 <i>и Огнемарку</i>	1	4	
<i>Розетки</i>	1	1	920	
	1	2	730	
	1	3	090	
	1	4	330	
<i>Вазон</i>	1	2	500	
	1	3	490	
	1	4	420	
	1	5	267	

Рис. 23. Аркуш 6 зв. справи «Прейскурант на фаянсовые изделия Дибинецкой фабрики...»

виробів відомого майстра з формотворення фарфору та фаянсу Григорія Новицького, що очолював модельну частину спочатку провідної на Волині Корецької фарфоро-фаянсової мануфактури, а згодом (від 05.04.1804 — керуючий) Києво-Межигірської фаянсової фабрики, звідки був запрошений Браницькими до Дибинців ще 1807 р., свідчить на користь можливості існування в асортименті дибинецьких неклеєних аналогів форм вищеперерахованих фабрик. Це б пояснило складність атрибуції, верифікації та ідентифікації виробів фабрики на Київщині, започаткованої графом Ксаверієм Браницьким, розбудованої його дружиною Олександрою з Енгельгардтів, упорядкованої дочкою Єлизаветою Браницькою-Воронцовою та зятем Михайлом Воронцовим, майбутнім генерал-губернатором Криму.

Перспективи використання результатів дослідження. Слід зазначити, що Дибинець-

№ Така Таємна

<i>№ Прокладного</i>		<i>Кол-во</i>	<i>Кубиты</i>	<i>Копейки</i>
<i>Табачки</i>	1 <i>Реза Нового Явона</i>	1	320	
	1 <i>и Огнемарку</i>	2	250	
<i>Свечки до Механики</i>	1	3	8	
	1	4	160	
	1	5	130	
	1	1	2	
<i>Розетки до Пиратки</i>	1	2	160	
	1	3	120	
	1	4	90	
	1	5	70	
<i>Сирни</i>	1	1	130	
	1	2	110	
	1	3	90	
	1	4	65	
	1	5	45	
<i>Розетки</i>	1	1	220	
	1	2	130	
	1	3	140	
	1	4	110	
<i>Свечки до Механики</i>	1	1	1	
	1	2	85	
	1	3	60	
<i>Кубки до Ковач</i>	1	1	30	
	1	2	60	
	1	3	40	
<i>Лінійки</i>	1	1	20	
	1	2	70	
	1	3	130	
<i>Сирни</i>	1	2	140	
	1	3	120	
	1	4	70	
<i>Лінійки</i>	1 <i>Розетка</i>	1	40	
	1 <i>Розетка</i>	1	35	
<i>Табачки</i>	1 <i>Реза Нового Явона</i>	1	50	
	1 <i>и Огнемарку</i>	1	40	
<i>Свечки до Механики</i>	1	1	1	
	1	2	65	
<i>Вазони до Пиратки</i>	1	3	50	
	1	1	70	
	1	2	155	
	1	3	100	

Рис. 24. Аркуш 7 справи «Прейскурант на фаянсовые изделия Дибинецкой фабрики...»

№ Така Таємна

<i>№ Прокладного</i>		<i>Кол-во</i>	<i>Кубиты</i>	<i>Копейки</i>
<i>Сирни</i>	1 <i>до Крестки</i>	1	150	
	1 <i>на лоды</i>	1	290	
<i>Кубки до Ковач</i>	1	1	40	
<i>Медвиза з Набувані</i>	1	1	310	
	1	2	275	
	1	3	220	
<i>Розетки з Набувані</i>	1	2	120	
	1	3	90	
<i>Свечки до Механики і Різак</i>	1	4	40	
<i>Лінійки до Механики</i>	1	1	45	
<i>Воронцовка</i>	1	1	75	
<i>Воза</i>	1	1	40	
<i>Мухоморки</i>	1	1	50	
<i>Вазон Нового Явона Свечки 16.</i>	1	4	20	
<i>Лінійки</i>	1	1	45	

Розетка на Така Таємна з Механики і Механики Дибинецкой в Країні Російській і в Країні Польській урядовану брести, на одачу Огнемарку. Дана 10. Маїя 1822. Рокъ Шипман

Рис. 25. Остання сторінка (арк. 7 зв.) справи «Прейскурант на фаянсовые изделия Дибинецкой фабрики...»

ка фабрика фаянсу у свій час за асортиментом, технологічністю, складністю виконання форм і оздоблення своїх виробів, збутом інколи перевершувала конкурентну Києво-Межигірську фаянсову фабрику. Пошук аутентичних взірців виробів цього підприємства відомих магнатів Браницьких-Воронцових має тривати, оскільки надзвичайно трудомісткі за виконанням і вишукані за своєю природою вироби кшталту пляшкових передач, кавників для мокко, люльок-стамбулок, ансамблів супових ваз і сервізів столово-кавово-чайного асортименту становлять славу тонкої кераміки кожного європейського народу, який має власні традиції «білого золота». Розшуканий останнім часом повний преїскурант виробів і цін на них, що зберігався у Державному архіві Київської області, де фігурують торгівлі у Богуславі і Білій Церкві, і наведений повний реєстр продукції Дибинецької фаянсової фабрики 1822 р., дає надію на повноцінне введення інформації про окреслене виробництво до міжнародного наукового обігу.

ЛІТЕРАТУРА

- Башинская, Л. Г. 1995. *Развитие гончарных промыслов на Белоцерковщине к. XIX — нач. XX ст.* Архів Білоцерківського краєзнавчого музею.
- Ведомости о фаянсовой фабрике помещика графа Браницкого, находящейся в с. Дибинцах Богуславского повета за 1817 г. 5 ноября — 22 ноября 1819.* Державний архів Київської області, ф. 2: Канцелярія Киевского губернатора, оп. 3, спр. 4020.
- Дело о Киевской Межигорской фаянсовой фабрике, о составе работающих приписных и покупных, о продукции фабрики и т. д. 30 декабря 1802 — 4 марта 1818.* Державний архів Київської області, ф. 2: Канцелярія Киевского губернатора, оп. 3, спр. 1007.
- Лисін, Б. С. 1918. *Глини і глиняна промисловість на Україні.* Київ: Праця.
- Лысин, Б. С. 1923. *Производство фарфора и фаянса.* Киев: Всеукраинский Трест Фарфор-Фаянс-Стекло.
- Мусяненко, П. Н. *Випуски зі статей О. Оглобліна «До історії порцеляно-фаянсової промисловості на Україні» та Похилевича «Сказання о населённых местностях Киевской губернии» про Дибинську фаянсову фабрику.* Б. р. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, ф. 990: Мусяненко Пантелеймон Никифорович, оп. 1, спр. 393.
- Насонов, С. 2011. Матеріали к изучению истории малоизвестных фарфоровых и фаянсовых производств Российской Империи. *Среди коллекционеров*, 3 (4), с. 4-10.
- О ходатайстве служащего графини Браницкой Иосифа Кайзера об отдаче ему фабрикой в аренду земельного участка на берегу реки Днепра для устройства кирпичного завода.* 1845. Центральний державний історичний архів у м. Києві, ф. 581: Києво-Межигірська фаянсова фабрика, оп. 1, спр. 1820.
- Оглоблін, О. 1931. *Нариси з історії української фабрики. Кріпацька фабрика.* Харків; Київ: ДВОУ; Пролетар.

Петрякова, Ф. С. 1985. *Український художественний фарфор (кінець XVIII — початок XX ст.).* Київ: Наукова думка.

Полное Собрание Законов Российской Империи. 1830. Санкт-Петербург: II Отделение собственной Е. И. В. канцелярии, 30: 1808—1809.

Преїскурант на фаянсові изделия Дибинецької фабрики. 1822. Державний архів Київської області, ф. 1: Киевское губернское правление, оп. 336, спр. 1770.

Свиньин, П. 1816. Києво-Межигорська фаянсова фабрика. *Сын отечества*, 7, с. 3-14.

Селиванов, А. В. 1903. *Фарфор и фаянс Российской империи. Описание фабрик и заводов с изображением фабричных клейм.* Владимир: Губернское правление.

Степанишина, О. 1930. Господарство графів Браницьких на Київщині і реформа 1861 р. в їхніх маєтках. В: Грушевський, М. С. (ред.). *Студії з історії України Науково-дослідчої кафедри з історії України в Києві.* Київ: Управління науковими установами України, 3, с. 117-232.

REFERENCES

- Bashinskaya, L. G. 1995. *Razvitiye goncharykh promyslov na Belotserkovshchine k. XIX — nach. XX st.* Arkhiv Bilotserkivskoho kraieznavchoho muzeiu.
- Vedomosti o fayansovoy fabrike pomeshchika grafa Branitskogo, nakhodyashcheyasya v s. Dibintsakh Boguslavskogo poveta za 1817 g. 5 noyabrya — 22 noyabrya 1819.* Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti, f. 2: Kantselyariya Kievskogo gubernatora, op. 3, spr. 4020.
- Delo o Kievskoy Mezhygorskoj fayansovoy fabrike, o sostave rabotayushchikh pripisnykh i pokupnykh, o produktsii fabriki i t. d. 30 dekabrya 1802 — 4 marta 1818.* Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti, f. 2: Kantselyariya Kievskogo gubernatora, op. 3, spr. 1007.
- Lysin, B. S. 1918. *Hlyny i hlyniana promyslovist na Ukraini.* Kyiv: Pratsia.
- Lysin, B. S. 1923. *Proizvodstvo farfora i fayansa.* Kiev: Vseukrainskij Trest Farfor-Fayans-Steklo.
- Musiienko, P. N. B. r. *Vypysky zi statei O. Ohloblina «Do istorii portseliano-fayansovoi promyslovosti na Ukraini» ta Pokhylevycha «Skazaniya o naselennykh mestnostyakh Kievskoy gubernii» pro Dybinsku fayansovu fabryku.* Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, f. 990: Musiienko Panteleimon Nykyforovych, op. 1, spr. 393.
- Nasonov, S. 2011. Materialy k izucheniyu istorii maloizvestnykh farforovykh i fayansovykh proizvodstv Rossiyskoy Imperii. *Sredi kollektzionerov*, 3 (4), s. 4-10.
- O khodataystve sluzhashchego grafini Branitskoy Iosifa Kayzera ob ottache emu fabrikoj v arendu zemelnogo uchastka na beregu reki Dnepra dlya ustroystva kirpichnogo zavoda.* 1845. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u m. Kyevi, f. 581: Kyievo-Mezhyhirska fayansova fabryka, op. 1, spr. 1820.
- Ohloblin, O. 1931. *Narysy z istorii ukrainskoi fabryky. Kripatska fabryka.* Kharkiv; Kyiv: DVOU; Proletar.
- Petryakova, F. S. 1985. *Ukrainskij khudozhestvennyy farfor (konets XVIII — nachalo XX st.).* Kiev: Naukova dumka.
- Polnoye Sobraniye Zakonov Rossiyskoy Imperii.* 1830. Sankt-Peterburg: II Otdelenie sobstvennoy E. I. V. kantselyarii, 30: 1808—1809.
- Preyskurant na fayansovyye izdeliya Dibinetskoj fabriki.* 1822. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti, f. 1: Kievskoye gubernskoye pravleniye, op. 336, spr. 1770.
- Svinin, P. 1816. Kievo-Mezhygorskaya fayansovaya fabrika. *Syn otechestva*, 7, s. 3-14.
- Selivanov, A. V. 1903. *Farfor i fayans Rossiyskoy imperii. Opisaniye fabriki i zavodov s izobrazheniyem fabrichnykh kleym.* Vladimir: Gubernskoe pravlenie.
- Stepanyshyna, O. 1930. *Hospodarstvo hraviv Branytskykh na Kyivshchyni i reforma 1861 r. v yikhnikh maietkakh.* In:

Hrushevskiy, M. S. (ed.). *Studii z istorii Ukrainy Naukovodoslidchoi katedry z istorii Ukrainy v Kyievi*. Kyiv: Upravlinnia naukovymy ustanovamy Ukrainy, 3, s. 117-232.

O. V. Shkolna

DYBINTSY FAIENCE FACTORY OF COUNTS BRANITSKY IN THE KIEV PROVINCE IN THE LIGHT OF THE GIVEN PRIMARY SOURCES

Article is devoted ordering of existing data about competitive Kyivo-Mezhigorskoj to faience factory to Dibinetsky faience factory of counts Branitsky in an area of the Kyiv province. The majority of materials is introduced in scientific use for the first time, that allows to reconsider separate sections from a history of development of the Ukrainian faience of its time of «the gold period», namely 19th centuries. The list of products amazes. Services from white faience of the first grade on 4 roubles, soup vases of «the English style» with printing drawing on 7 roubles 10 copeck and 20 copeck painted on 9 roubles, flowerpots of a new style «Lily»

30 copeck painted on 4 rouble the Sculpture «the Young lion, the Lamb and the Dog» were the most expensive things from this register «Goat» cost on 30 copeck for a piece in the sealed up kind, 40 in painted, no less than. «Partridge» in last type of a decor — is almost twice more expensive, 75 copeck for a piece. Banks pharmaceutical — from 5 copeck for a piece, pots on 10 copeck for a piece, smoking tubes-«stambulki» («Turkish woman») and a bowl for salad on 15 copeck for a piece were the cheapest among products of the first grade.

Keywords: faience, the earths of modern Ukraine, 19th century, Dibintsy, the Kyiv province, Branitsky, Vorontsovy.

Одержано 9.03.2018

ШКОЛЬНА Ольга Володимирівна, доктор мистецтвознавства, завідувач кафедри, професор, Київський університет Бориса Грінченка, бул. І. Шамо 18/2, ауд. 303, Київ, 02154, Україна, *dushaorchidei@ukr.net*.

SHKOLNA Olga Volodymyrivna, doctor of art criticism, Professor, Boris Grinchenko Kiev University, blvd I. Shamo, 18/2, room 303 Kyiv, 02154, Ukraine, *dushaorchidei@ukr.net*.